

Ioane 18 27 77 Topoviciu

CARTILE SATEANULUI ROMANU.

SCRIERE LUNARIA

pentru

TREBUINTIELE POPORULUI ROMANU.

Va esî in fiesce-care luna cate
un'a carte.
Pretiulu pe unu anu e 1 fl. 50 cr.
v. a.

Cursulu II.

~ 1877 ~

Cartea III.

Scrisorile si banii de prenume-
ratiune se se tramita:
La Redactiune in Gherla (Sz.
Ujvár).

Unele si Altele.

Domnulu Tisza. Candu au parasitu scaunulu de domnire Tisza si cu celi alalti ministrii — soci ai lui — tier'a intréga s'au bucuratu, ér' Diet'a tieriei i-au primitu pe toti cu strigate de „Se traésca!“ — Si acesteia descoperiri de bucuria si strigate de „Se traésca!“ i-ar' fi potutu face a intielege ca tier'a i-i multu mai voioasa a-i vedé pre Domni'loru in viatia privata, decatu a-i avé in fruntea si la cârm'a s'a. Ei dara pofi'a de domnire intunecá ochii, infundá urechile si innadusi conscientia Domniloru Tisza si Socii, — si Domni'loru multiamiti cu rusinós'a in voéla inchiata cu Siogorii (nemtii) dela Beciu, se facu érasiu Domni si Stapêni pre tiéra. Si tier'a da semnulu celei mai invederate nemulti-
miri cu acésta ocarmuire primindu in Diet'a s'a cu murmurari si in-
frantari pre vechii Domni redicati la noua stapênire. — Ce pasà inse
Domnului Tisza de murmurarile si infrantarile tieriei — numai Domni'a-
lui fia Domnu si Stapênu, — ca apoi tóte oru fi bene pentru Domni'a-
lui. Se-oru afla destui cá se-lu caciulésca! —

Bancnotele adeca banii de chartia, in urm'a invoielei facute intre Unguri si Nemti, voru fi câmu siodi. De asupr'a adeca de amendoue laturele voru avé pajur'a Austriei „vulturulu cu doue capete avendu in pantece pajur'a tieriei Unguresci“ va se dica Austri'a inghite pre Ungari'a; — si Tisza impreuna cu toti socii lui n'au sciutu da acesteia pajure neci o insemnate. — Altmintrea si la Unguri li se face destulu prin acé'a ca precandu de o lature bancnotele voru fi tiparite in limb'a nemtiésca pre atunci de alta lature totu acé'a va fi tiparitu si in traducere unгурésca. Adeca banii voru fi cu doue facie — cá si dualismulu — de o parte cu facia nemtiésca, ér' de alta parte cu facia unгурésca, — numai pajur'a acé'a totu va areta ca Ungurului totu mai inapoi e locul si ca totu Neamtiulu e de asupr'a. — Banii acesti'a alt'mintrea in anulu acest'a inea nu voru avé trecere, — pentru acé'a: celi ce au bani nemtiesci, nu grabésca prea tare cu cheltuirea lor? —

Deprinderi mai mari de arme nu voru fi in anulu acest'a si pentru acéa Reservistii mai betrafi si-oru poté impleni lucrurile s'ale economice, fora de neci o conturbare. — De cumv'a — va fi bataia atunci firește ca vrendu — nevrendu voru cauta a fi chiamati toti sub arme. —

Bataia séu Pace? Ne voru întreba cetitorii nostri, — si noi in locu de a le respunde lasamu se turmeze aici unele impregiurari cari le potu da deslusirile de lipsa la acesta întrebare: **Serbi'a** au inchiatu pace cu Turci'a si acestia au si parasitu orasiile Serbiei — cuprinse in tempulu bataliei. — Pierderile Serbiei in acést'a bataia au fostu 8000 morti, 20,000 raniti si vr'e doue orasie si mai multe sate pradate si pustiite. — **Muntenegrulu** acumu e in tergu cu Turci'a. Pentru de a inchia pacea oftata, pottesce cá Turci'a se-i dee tienutulu si fortaret'i'a (intaritur'a) *Nicsiiv*, tienuturile *Albaniei* din drept'a *Moraviei* si unu portu la *Marea négra*. Turci'a nu e prea plecatu a impleni aceste cereri, — ér' Muntenegrulu nu vr'e lasá nemicu din ele. In urma Turci'a totu va cautá a impleni cererile Muntenegrului, care i-au batutu tóte armatele si care e gata a se incaiera din nou, déca nu i se voru impleni cererile. — *Serbii* inca se caiescu ca de ce au inchiatu asié iute pacea, — ca déca ar' fi mai aménatu lucrulu ar' fi potutu inchia o pace mai buna pentru ei, decatu asié ca au grabitu cu urd'a in turd'a. — **Bosniacii** se rescoldu din tóte partile incontr'a Turciloru. Voluntirii Serbiei inca se alatura la resculati si in 5/17. martisioru ciocnindu-se cu armat'a Turciei, dupa o lupta inversiunata de 6 óre au batutu armat'a cea numerosa a Turciei si o-au silitu se se traga indereptu. —

Rusi'a are sub arme unu milionu de ostasi, gata a se ciocni in tota or'a. — Tramisulu Rusiei *Ignatieff* a disu ca Rusi'a vr'e se tieni pacea, — si o va tiené déca Turci'a va imbunatatí sórtea crestiniloru in restempu de doue lune, — altmintrea nu-si poté tiené atáti'a ostasi in nelucrare, adeca cauta se-i lase a se ciocni.

Dieta Turciei s'au deschisu in 7/19. martisioru. Acést'a este cea de antáia Dieta tienuta in stapánirea turcesca. — **Bulgarii** nu speréza cá acésta Dieta va se imbunatatiésca sórtea crestiniloru, — pentru-ca abia o mica parte a deputatiloru suntu crestini, celi alalti toti suntu Turci si apoi Turcii totu numai turcesce sciu judeca! — pentru acéa eli (Bulgarii) au si rogatu pre Angli'a cá se lucre impreuna cu celé alalte imperatie a Europei pentru imbunatatírea sortiei crestiniloru din Resaritu. —

Patriarchulu Armeniei au abdisu, pentru-ca Turci'a nu i-au implenitu cererile pentru pedepsirea apesatoriloru crestiniloru si usiurarea sortiei acestor'a.

In Romani'a s'au infientiatu inca doue regimente de tunari. Si asié Romani'a are 4 regimente de tunari, cari suntu asiediate asié: Regimentulu 1-iu e in Craiova, alu 2-lea in Bucuresci, alu 3-lea in Focsiani, alu 4-lea in Romanu.

In Austro-Ungari'a tóte orasiile mai de frunte capeta mai multe tunuri de fabrica noua numite tunurile lui Uchatius.

CARTÎLE SATEANULUI ROMANU.

SCRIERE PERIODICA

pentru trebuintele poporului romanu.

Descăpta-te Romane!

Betîvulu.

Colo 'n vale la hotaru
Cine plange — asia amaru? —

Plange — o tinera mutere,
Si plangêndu ea mórte-'si cere.

Si de ce plange ea óre,
Cá — 'n nopti reci o dalba flóre?

Plange dup'-alu seu barbatu,
Ce in gíele o-a lasatu.
Cu trei prunci dragi, mititei,
Goli, flamândi cá vai de ei . . .

Unde-i scumpulu ei barbatu?
Dóra adi a repausatu? —

N'a moritu . . . dar ién' cautati:
Patru panduri inarmati
Cum mi-'lu prinse si legara,
Cum mi-'lu scotu din satu afara,
Si-'lu totu ducu in grea prinsóre,
Cá se nu mai véda sóre.

Strinsu legatu cu lantiu de mâne,
Suspinandu amaru in sine,
Trece dinsulu rusinatu
P'ntre omenii din satu, —

Cari vediendu-lu se 'ntristédia
Sî de mila-i multi oftéza . . .

Ér dinsulu spre ei cantandu
Le graesce lacrimandu:

„Omeni buní din satulu meu,
Remâneti cu Dómnedieu!
Eu me ducu pe cale grea,
Si-'n veci nu ne-omu mai vedé . . .

Pana nu m'am prinsu fertatu
Cu betívii de prin satu:
Erám si eu — sciti voi bine —
Omu de cinste, cá ori cine,
Aveam casa si mosía,
Bani frumosi, cá m la o mia,
N'aveam lipsa, n'aveam doru
Cá se furu si se omoru . . .

*Dar' beti'a-i diavolu mare,
Vai de celu ce-i cada 'n ghiare:
Sfirsitu bunu acel'a n'are! . .*

*Pe multi omeni cu avere
Ea-i face se amble-a cere;
Din multi omeni tari, frumosi
Face bolnavi uriciosi;*

*Si din harnici lucratori
Face hoti ucigatori! . . .*

Unde-i adi a mea mosia?
Unde-i scump'a-mi omenia?
Unde-su pruncii dragi ai mei
Cu chipu blandu de angerei?
Unde-i scump'a mea muiere
Ce cu vorbele-i de miere
Sci 'ndulci ori ce dorere?

Dómne! de-asiu puté fi éra
Celu ce-am fostu odinióra:
Cum asiu sci cautá de tóte! . .
Dar tardiu e . . . nu se póte! . .
Pruncii mei si-a mea muiere
Voru mori amblandu a cere;
Eu mori-voiu in prinsóre,
De-unde nu vedi ceriu si sóre! . .“

Petru Dulfu.

Inceputulu si istori'a Romaniloru.

— *Tractatu pentru poporul romanu, in forma de dialogu.* —

SÉR'A XVI.

Traianu cuceresce Daci'a.

Preotulu. In rîndulu trecutú candu ve-ati departatu dela mene v'amu promisú ca adi ve-voiu vorbí despre unu barbatu mare si puternicu, care a fostu si celu mai mare imperatu pre rotogolulu pamentului, intielegu pre parentele Romaniloru de adi, — imperatulu Traianu. —

La anulu 96 dupa nascerea Domnului nostru Isusu Christosu se urcá pre tronulu Romei imperatulu Traianu. Acest'a nece decatu nu s'a potutu impacá cu acea, cá Rom'a se platésca dare Daciloru. Si pentru acea, candu s'a apropiatu tempulu cá si elu se tramita darea, a respunsu regelui Daciloru Decebalu, ca elu mai multu nece unu banu nu-i va tramite, ci in loculu baniloru va merge elu insusi cu o armata catu va poté mai puternica, cá scapandu de acésta dare gré, se spele totu-odata si rusinea cea mare, ce o suferi acésta imperatia a lumei in tempu de 12 ani.

Elia. De asti-a omeni se dée Domnedieu catu de multi, de asti-a, cari sciu se faca se tremure dusimanulu, de asti-a cari nu potú suferi neci cea mai mica petá asupr'a natiunei lorú. O mare lipsa avemú noi de omeni harnici, de omeni cu curagiu ca Traianu!

Preotulu. Traianu si implenesce ce vorbesce, elu 'si tiene cuventulu ca e Romanu, nepotu de alui Brutu si Regulu. Dela 96 pana la 100 d. Chr. n'a facutu sgomotu mare ci numai s'a gatatu mereu de lupta, — da, s'a gatatu ca Dacii inca erau puternici. La anulu 100, candu cugetá cá se póte mesurá cu armele lui Decebalu, a pornitu asupr'a lui, punandu-si in fire ca pana atunci nu se va întorce acasa, pana nu-si va resbună rusinea ce o facú Decebalu Romaniloru. —

Victorulu. Acumu, credu ca Decebalu tremurá.

Preotulu. Asia este. Elu s'a spariatu, s'a spariatu cu atat'a mai tare, caci pre Traianu-lu cunoscea de mai nainte si sciá ca Traianu e unu vitézu mare, e unu barbatu care se scie luptá cu curagiu atunci, candu e vorba de libertate, atunci candu e vorba de omeni'a, de fal'a unei natiuni. Da, Iubitii mei, Decebalu s'a spariatu fórté tare pentruca sciá pré bene cumca elu n'a invinsu pre natiunea romana, nu, ci numai pre tandalosulu de Domitianu, apoi sciá si acea ca Traianu nu e Domitianu, si togmai de acea s'a pregatitu cumu a sciutu elu mai bene, s'a inarmatu, a facutu tóte, numai se póta dá pieptu cu óstea lui Traianu.

Traianu ajungandu in Mesi'a seau Bulgari'a de astadi, si fiendu tempulu catra iérna, s'a hotaritu se remana in Mesi'a pana in primaver'a urmatória, cá asia se nu fia inpedecatu de nemic'a. —

In primaver'a anului 101 a trecutu Dunarea si dupa ce a ajunsu la orasiulu Tape, dede jertfa Dieiloru — caci pre atunci inca eráu pagani Romanii — multiamindu-le ca l'au ajutatú pana aci si rogandu-i cá se-lu ajute si mai departe.

Aici i-se adu-se unu burete pre care erá scrisu: Buriu cu totisociiloru spunulu Traianu se-se întórne in'apoi si se tiena pacea*). Cine o-a facutu acést'a a cugetatu ca Traianu numai decatu se va spariá si se va întorce dein cale; dara s'a insielatu amaru ca-ci Traianu in locu de a se întórce si-a animatu ostasii la lupta, dicúndule: „Ostasii miei! Éca aci e tempulu in care unulu fia-care dein voi e chiamatu se

*) Historia Romaniloru de I. Heliade p. 16.

arete lumiei cum se sci luptá Romanulu, aci e tempulu in care unulu fia care trebue se arete ca este Romanu si cà-'si iubesce patri'a, natiunea si libertatea acelor'a. — Aveti grigiá ostasii miei, ca noi amu trecutu Dunarea cá Romani, dara suntu mii de ochi, cari privescu la noi din departare; aveti grigiá! ori cà vomu invinge, ori cà aici in pamentu streinu cu totii ne vomu inmormentá. — Innainte ostasii miei! —

Lupt'a se incepe. — Lupt'a dein-ce in ce vine totu mai infocata. — Romanii se batu cu focu, Dacii nu se lasa. — In urma totusi Dacii remanu invinsi si se retragu, fugu de se cutremura pamentulu. —

Decebalu numai are in catrau, 'lu stringu curelele, dara necasulu te face intieptu, asia si elu; a tramisu soli la Traianu, inse din omenii cei mai de josu; éra Traianu, omu falosu, falosu ca e Romanu, falosu ca e invingatoriu, nece in vorba n'a statu cu deputatiunea seau soli'a venita dela Decebalu. — Deci lupt'a se incepe de nou. — Dacii éra remanu invinsi, acumu Decebalu tramite soli la Traianu dintre omenii de midilocu, Traianu nece cu acestia nu vrú se stée de vorba; ci incepe dein nou la lupta si bate si a treia ora pe Daci. — Acum resboiulu incetá cà-ci veni tomu'a cu greutatile ei. —

Ioanu. Asié dara Dacii in o véra au luatú trei batai de cele grane de la Romani, asia este ace'a: cine e mai tare, acel'a e si mai mare. —

In primaver'a anului urmatoriu (102) resboiulu incepe din nou. — Resboiulu e cruntu, càci e pre morte pre viétia, — amendóue ostile se batu cu multu curagiu. — Dela inceputu se potea vedé, ca va fí vai de celu invinsu. — Urm'a va alege. — Si urm'a a alesu reu pentru Decebalu si Dacii lui, càci acesti-a fura batuti, de fura stinsi. —

Batali'a acést'a s'a intemplatu pre siesulu de langa Turd'a catra satulu Cristisiu; si cu tote ca Romanii au invinsu, totusi atati'a raniti aveau, in catu nu le mai ajungé cârpele se se lege; vediendu acést'a marele imperatu, i-s'a ruptu anim'a de superare si dorere si de ace'a si-a datu chiaru si vestimentulu seu imperatescu cá se-lu folosesca de legatori. —

Loculu unde s'a întemplatú acésta lupta pana in diu'a de astadi se numesce: Pratulú (Siesulu) lui Traianu.*)

Nicolau. O alduite-aru Ddieu Dle parente! asia de bene 'mi pare cându audu ca armele stramosiloru nostri pre totu loculu au fostu invingátorie. — Dara acum'a credu ca Traianu se va fi portatu facia cu dusmanii asié cá si unu invingatoriu si le-va fi mesuratu cu mesura drépta si scaturata. —

Preotulu. Bá dein contra ffiule Nicolae, pentru ca Decebalu vediendu ca acumu este nímicitu cu totulu, a tramisu din omenii lui cei mai de frunte, soli la Traianu, cá se céra pace, ma a venitu chiaru si elu si din genunchi a rogatu pre Traianu se faca pace cu densulu. Si Traianu a si facutu pacea pre langa urmatorele puncte de legatura: „se dée indereptu Romaniloru pre toti omenii maiestri, câtú i-au fostu tramisu Domitianu in Daci'a, se strice tote intariturele, tóte cetatile câte le-au facutu la invetiulu acelorú maiestri, se dée afora pre toti cei prinsu in campulu de lupta, se dée Romaniloru tóte pamenturele câte le-au cuprinsu cu armele; se socotésca de preteni pre toti pretenii Romaniloru si de dusimani pre toti dusimani acelor'a.“

Joanu. Si falosulu imperatu alu Daciloru a primitu tóte acestea puncte?

Elia. De frica totu pe fuga, scii tu frate Ioane ca „n'a'm ce face e mare domnu.“ — Se vede ca nu ati fostu catane si colo pe la Magenta si apoi in batalia cu Burcusiulu, cá atunci ati vorbí cu totulu altmintrea. —

Preotulu. Asié este. Decebalu nu numai n'a primitu punctele puse de Traianu, dara a tramisu soli si la Rom'a cá acei'a si acolo, inaintea suatului betraniloru, se spuna supunerea loru si a lui Decebalu. Solii s'au dusu si inaintea suatului betraniloru sau infaciosiatu cu tóta supunerea si umilinti'a si cu manile legate in spate. Au vorbitu pucinu, căci Romanii nu iubiau vorb'a multa. Pacea s'a inchiatu intre Romani si Daci, — solii Daciloru au venitu éra acasa; éra Traianu a intratu in Rom'a cu mare pompa si vélfa — triumfu. Suatulu betraniloru asié a fostu de multiamitu cu portarea lui

*) Vedi si Ó és Ujj Daci'a pag. 13.

Traianu incatu pentru invingerile lui portate asupra Daciloru numai decatu l'au onoratu (cinstitu) cu numele de „dacicu,“ care atata insémna catu „cuceritoriu alu Daciei.“ —

Elia. Ca dieu a si fostu vrednicu. Apoi asia se intempla ace'a si astadi, soldatulul care face vre-o vitegia, acel'a capeta „cruce de auru ori argintu“ dupa cum i-a fostu vitegi'a.

Decebalu nu se tiene de pace.

Victoru. Asié dara acumu voru fi avutu Romanii pace cu Dacii, — mai multu n'a trebuitu se-le tramita dare si rusinea inca a fostu stérsa. — Traianu s'a portatu chiaru cá si unu Romanu de cei vitegi. —

Preotulu. Iubitiloru! bagati bene de séma la celé ce voi spune aci despre Decebalu. Eu vedu de pre faciele vóstre ca ve pare bene cumca Traianu a invinsu pre Decebalu, — da si trebue se ve parà bene, cà-ci Traianu a fostu Romanu, a fostu imperatulu Romaniloru, — si apoi lucrurile celea alese si maretie trebue se-le invetiamu chiaru si dela dusimanu, pentru-ca lucrulu bunu remane totu bunu.

Decebalu a fostu regele Daciloru, alesu de Daci, — elu erá in fruntea unui poporu care tóta increderea si-o pusesse in densulu, elu stá in fruntea unei tieri si cá atare a si iubitul pre poporulu seu si tier'a s'a din tóta anim'a, — pentru ace'a nece n'a potutu suferi umilirea cea mare la care l'a fostu adusu imperatulu Traianu, elu nu putea vedé in jugu pre poporulu care l'a alesu si l'a pusu in fruntea s'a.

Decebalu 'si erá siesi si poporului detoriu a scuturá jugulu sub care i-a fostu adusu Traianu. Si Decebalu a si preceptu tóte acestea. Si aci trebue se stamu si se judecamu ca Decebalu candu a voitu se scuture jugulu Romei, n'a facutu alt'a de catu ace'a ce trebue se faca ori care poporu, care stà sub jugulu apasatoriu alu dusimanului seu, — pentru ca acel'a care suferé jugulu, — fora a face totu ce-i stà in putere, pentru alu scuturá acelu jugu, — nu e vrednicu se calce pamentulu, nu e vrednicu se suga aerulu, nu e vrednicu se mánce, nu e vrednicu se traiésca de catu totu numai in jugu.

Unu poporu, care se uita cu manele in sinu la asupritoriulu seu, la celu ce-lu despóie si de cea din urma bucatura de pane, de cea din urma sdrantie de pre patu, unu poporu, care nu vré se se ajute elu pre elu, nu e vrednicu se fia ajutat nece de Ddieu. — Asié dara de aci poteti invetiá fórte multu cá se ve iubiti patri'a, se ve iubiti libertatea (neaternarea), se ve iubiti unulu pre altulu, si ace'a, cá atunci candu patri'a ve cere braciulu in potriua dusimanului se ve duceti bucurosu cu totii.

Elia. Asié dara Decebalu s'a luptatu si mai departe cu Romanii?

Preotulu. Da. Indata ce au esitu Traianu cu omenii sei din tíera, Decebalu s'a apucatu de a-si inarmá ómenii sei a face legaturi cu popórele vecine si a-le indemná se se scóle si ele in contra Romei, a inceputu din nou a face cetati si intarituri si a primi la sene pre toti fugarii romani.

Victoru. Si Traianu ce a facutu la tóte aceste?

Preotulu. S'a superatu fórte tare. A cerutu voi'a dela suatulu betraniloru cá se póta veni a dou'a óra in contra lui Decebalu, proponendu-si (hotarindu-se) cá se scérge de pre faci'a pamentului pre Decebalu inpreuna cu intregu poporulu lui.

Pentru ace'a 'si si aduná indata o óste aléa si vitéza si pornesce in contr'a lui Decebalu la anulu 104. Si a ajunsu norocosu pana in Mesi'a — Bulgari'a de adi. Din Mesi'a n'a trecut Dunarea, ci cá se póta portá resbelulu mai usioru a lasatu se se faca unu podu mare si tare preste Dunare, si pentru facerea podului a alesu pre maestrulu Apollodoru Damascenu. Acest'a a alesu pentru facerea acestui podu gigantecu unu locu din josu de Turnulu Severinului si a lucratu la acestu podu unu anu inchiatu. Multu a lucratu, dara a si fostu tare si frumosu, inca si adi se mai afla unii stêlpi in midioloculu Dunarei, cari se lupta cu valurile ei celé repedi si tari.

Pana lucraru la podu Decebalu inca se inarmá din tóte poterile, — dara multi dintre Daci treceau Dunarea la Traianu, parte ca nu doriau a se bate, parte ca vedeau cumca armele Romei î-i voru invinge, deci mai bene voiau se se supuna cu buna decatu a aceptá se se supuna cu arm'a.

Decebalu se sciù folosi de acésta inpregiurare si tramise si elu pre mai multi ómeni de ai sei, cu ace'a porunca cá déca se voru poté apropiá de Traianu, se-lu omóra fora nece o crutiare. Cei tramisi s'au dusu, — dara ce sciú mai multi acea nu póte remané nedescoperitu. Asia s'a intemplatú si cu omenii tramisi la Traianu cá se-lu omóre. Unulu din ei, voindu a-se imbuná s'a dusu la Traianu si i-a spusu cá ce feliu de omeni sunt ei si asia Traianu numai decatu i-a prinsu si i-a omoritu pre toti.

Intru aceste podulu fú gatá si Traianu, la anulu 105, trecù cu tóta óstea s'a Dunarea, cá se bata si se nemicésca pre Decebalu si omenii sei. — Lupt'a se incepe. Crancena lupta, càci de amendóue partile se batu fetiorii pre mórte pre viétia. Nu erá soldatu romanu, care se nu-'si tiená de cea mai mare onóre (cinste) a murí pre campulu bataliei. Totu soldatulu romanu vré a fi in ace'a dí unu capitanu mare si vitézu, totu soldatulu romanu se batea cu celu mai mare focu, pare cá se temeau cá nu va ajunge pe man'a fie-carui'a cate unu oșteanu de-alu Daciei. — Se vorbesce despre unu capitanu romanu, cá dupa-ce a capatatu mai multe rane, fú dusu in cortulu celor raniti spre a fi acolo ingrigitu si vindecatu, — dara elu privindu cu superare la campulu de lupta si necagindu-se cá nu e si elu acolo se se lupte, de odata se redicá si se duse indereptu in batalia si se batù pona ce cadíu mortu pre campulu de onóre, menitu pentru cei vitegi. — Romanii pare cá voiau a-si cascigá o patria nóua, pare cá voiau a-si cumperá pamentulu Daciei cu sangele loru si a tramite de pre campulu de lupta celé din urma suspine la mamele, veduvele si mandrele loru din Rom'a. Fie-care Romanu pare cá dicea in anim'a s'a, ce'a ce a cantatu poetulu romanu, urmatoriulu acelor'a, cu 1750 de ani mai tardiu :

*Se mori, strapunsu de odata prin anima cu o spada,
Se mori, lovitú de plumbulu ostasiului ferosu,
Se mori in campulu luptei, pe unu vervu de baricada,
Spre a patriei fericire, e dulce si frumosu !*

*Se mori inse in catene¹ de mani si de picioare,
Se-ti suga inamiculu pre incetu sangele teu ;
E mörte cu rusine si celu ce astufeliu móre,
E lasiu,² si-'n istoria nedemnu³ de genulu seu.⁴*

Si éra :

*Nu e neci mandri'a, nu e neci multímea,
Care-'n batalia incununa ostímea,
Nu e neci norocu, —
Cel'a ce se bate pentru desjugare,
Are diece bratie, diece animi are
Anime de focu.*

*Astfeliu e Romanulu, scie cá se móra !
Pentru libertate pentru tierisióra,
Cine n'aru peri ?
Unulu cá acel'a blastematu se fia !
Nemeni se nu-lu planga, nemeni se nu-lu scie
Candu elu va mori. —*

Éta Iubitiloru cu de acestea se duceau strabunii nostri la batalia, — ei ori invingeau ori moriau pre campulu de lupta, — cáci candu incepeau lupt'a, o incepeau cu cuvintele acestea :

*Bravule Romane pentru tíera mori
Si-ti va fi mormentu — 'ncununatu cu flori
Junele fetióre, teneri luptatori
Pre mormentulu nostru voru culege flori !*

Dara pentru asta data va fi destulu fiiloru, acumu ve duceti cu pace, dara celé audite le pastrati la anima si le spuneti la toti, — spunetile copíloru si nepotiloru vostri, cá de mici se invetie a-si iubi natiunea, limb'a si patri'a si candu va cere lips'a se se scie bate pentru acesté trei. Mane séra ve voiu spune ce capetu au avutu bataliele acestea atatu de infocate. Domnedieu cu voi! —

Teodoru Petrisioru,
profesoriu.

¹ catusie, lantiuri, ² molatecu, omu slabu, ³ nu-i vrednicu,
⁴ neamulu seu.

Ce n'avemu.

Si campuri roditorie,
Si munti ce peru in miori,
Si mandre rapitoare
Si tineri luptatori,
Si inima ce bate
D'alu patrii amoru
Si pentru libertate
Unu sufletu ardiectoriu, —
De tote noi avemu.

Ca se scapamu indata
De Indi si de strigoi
Si tier'a 'ngenunchiata
Se scape de nevoi,

Si umbrele strabune
Se iesa d'in momentu,
Se aiba dile bune
Acestu iubitu pamentu, —
Unu lucru nu avemu!

Si sciti ce ne lipsesce?
Nici sprinteni armasari
Nici arm'a ce trasnesce
Nici fortaretie tari,
Nici capi se ne conduca,
Unu lucru micutielu
Ce nu ar' cere munca!
O Domne pucinelu
Curagiu de ce n'avemu.

H. Grandea.

Dein „Veterinariulu de casa“

BCU Cluj / Central University Library Cluj
lucratu de **Basilu Cornea.**

Smintele laptelui.

De multe ori vedemu, ca vacile in statulu normalu alu sanataii, *secerné dia**) lapte pucinu si de cualitate rea. *Haubner*, care pentru cercarea sminteloru de lapte s'au facutu mai meritatu decatu ceialalti scrutatori, descrie precisu mai multe forme. Pre noi spre ajungerea scopului ne intereséza urmatórele:

a) Scaderea laptelui. Une ori observamu, ca la vaci scade laptele, ba dóra acelea incéta de totu a dá lapte in acél'a tempu, candu inca nu aru trebui se intierece.

Caus'a acestei anomalía póte se devina: din nutirea vaciloru cu nutreminte slabe, lucrarea cu ele prémulta, tempestate s. a. De multe ori inse acést'a intierecare provine din

*) adéca: dau.

nutrirea vaciloru cu nutreminte preasatióse d. e. cu fasióle, grau, cucurudiu s. a., — atunci candu laptele scade din acést'a cauza, vedemu cá cu catu laptele scade mai tare, cu atat'a vit'a capeta in grasime.

Spre a poté delaturá acestu reu tienemu vacile in starea normala, si departamu cauzele (susu dise) din care provine, apoi damu vaciloru urmatoriulu colbu:

Rp. Sulf. aurat. antim.
gram. decem.
Pulv. sem. foenicul.
gram. septuaginta.

m. d. S. totu colbulu de 2 ori in o di.

b) Laptele apatosu. De multe ori, candu mulgemu vacile, aflamu ca laptele e apatosu, subtire si venetu, pre asupr'a lui esa fórté pucinu grosioru (smantana) daca voimu alu inchiegá, din elu esa fórté pucina brandia.

Caus'a acestei sminte suntu nutrementele préapatóse d. e. érba verde in tempu de plóe, fenulu reu, cartofii (crumpenile etc.), napii din ani ploeciosi s. a.

Candu observamu acést'a sminta de lapte, atunci damu la vaca cate o diumatate cupa ovesu, deminét'i'a si sér'a, si din urmatoriulu colbu mestecatu cu farina:

Rp. Pulv. Semin. foenicul.
" rad. gentianae
aa. gram. septuaginta.

m. d. S. de 2 ori pre di.

c) Laptele intindiaciosu. Acestu lapte candu se mulge, apare cá si candu s'aru intinde, ba si remane lipitu de marginele vasului, in care s'au mulsu, se acresce iute. Grosiorulu, untulu si casiulu aparu, ca si candu din ele s'aru potea trage fire; preste totu acestu lapte e pucinu grosiorosu si untulu, ce se preparéza din elu, inca e negustuosu.

Acést'a sminta de lapte se nasce din nutrirea vaciloru cu frundie; de multe ori inse, caus'a suntu vasele de lapte necurate, si temperatur'a aerului.

Spre a aduce laptele la starea normala incungiuramu causele din care provine, ba daca nutretiulu e caus'a, atuncia damu din urmatórele medicine, in 3 demineti inainte de a manca vit'a, cate o dosa de acestea:

Rp. Rad. cariophil.
 „ tormentilae
aa. gram. viginti.
Coque per $\frac{1}{4}$ hor. cum aquae com.
ad remanend.
gram. ducenta.
adde Sal. Glaub
gram. septuaginta.
Alum. crud.
gram. viginti.

m. d. S. Demanétia pre nemancatu totu cuantulu.

Déca voimu, ca grosiorulu de graba se se aléga in untu, atunci inainte de alu pune spre alu alege, lu-punemu se se incaldiésca, ori cà in vasulu in care-lu alegemu, punemu cateva scórtie de cépa.

d) Serbedîrea laptelui. Acést'a sminta a laptelui sta din ace'a ca: laptele, indata ce l'amu mulsu, se serbediesce si se inchiaga.

Ast'a erore a laptelui nece odata nu urmédia din ace'a, ca vac'a aru fí morbósa, seau din ace'a, dupa cumu afirma unii, ca ar fí gustatu plante acre; ci depinde totudeauna din influintiele esterne, care lucréza asupra laptelui d. e. caldura preamare, camerile intunecóse si umede, vasele de lapte necurate, dar mai cu sama vasele de lemnu s. a.

Spre delaturarea acestei sminte, mai antaiu trebuesce se curatimu vasele si apoi in lapte punemu ceva soda, cá se nu se prinda asia de iute, in launtru dupa Hering damu la vaca de 2 ori pe di din urmatoriulu colbu:

Rp. Bicarb. sodae
 gram. viginti.
 Pulv. rad. gentian
 „ semin. foenicul.
aa. gram. quadraginta.
m. d. S. de 2 ori in o di.

Despre stricatiunea vinarsului.

(Capetu).

Romanulu bea vinarsulu crediendu că-i aduce folos, — dara ôre aduce-i? Neci decatu, neci unu folosu, fara numai pagube; că-ci fiendu elu o beutura veninôsa, otravitiôsa, are celé mai rele urmari.

Vinarsulu arde in lontru pre cei ce-lu beu de le esu semne rosii la ochi si la nasu, si le casiuna o multime de bóle, atâtu loru catu si filorlu si nepotilorlu loru, că-ci este adevéritu, că copii betivilorlu suntu mai plecati la bóle nervôse decatu ceilalti; sinuciderea (uciderea de sene), care inca e un'a din plagele omenimei, se atribue de multe ori alcoholului (vinarsului). —

Cei mai multi medici ne asigura, ca deca in unele locuri intimpinamu atatia ômeni orbi, ologi, schiloditi, éra altii hêbêuci, smintiti, suferitori de nevoli'a cea rea, — acestea tôte urméza din mancarile cele rele, mucedu, imputîte si mai cu deosebire din betia.

S'a adevéritu in multe locuri, ca déca a fostu anulu mânosu, de au avutu ômenii bucate si altele in îmbelsugare, din carii vendiendu au avutu bani, că se pôta bea destulu vinarsu, atunci fôrte multi prunci nascuti in anulu urmatoriu, au remasu nânci, hêbêuci, batuti la capu. Lucrulu acest'a se esplica de acolo, că parentii loru in cel'alaltu auu au avutu vinarsu câtu le-au luat pielea, si conceperea (zemislirea) acelorlu fiintie nefericite se intempla in starea de betia a parentilorlu. Vinarsulu casiuna doreri de capu, ametieli si slabitiuni, incatu nu-lu mai tienu petiôrele, i-i vijteie urechile, nu mai aude bene, stomachulu (rênz'a) nu mai mistuesce si ajunge une-ori de vérsa mancaru intréga. —

Beutur'a este un'a din cauzele celé mai puternice ale nebuniei. Vinarsulu face traiu reu intre tata si fiu, intre frate si frate, intre barbatu si muieru. — Faptele criminali tôte din vinarsu urméza. Lucrulu este usioru de întielesu: unu omu care si-a pierdutu semtirile, pôte fôrte lesne se împlenésca fapte criminali. Betia ins'a-si inca e o bóla fôrte latita la poporu si fôrte rea. Poporulu dice despre celu beatu: „că omulu beatu e câne turbatu“ adeca elu pune bóla betiei in cumpena cu turbarea.

Ti se împle sufletulu de intristare, candu vedi pre omulu facutu dupa tipulu si asemanarea lui Domnedieu, ca se cobôra pr'in beutur'a vinarsului mai diosu decatu bestiele (fierele selbatece)!

Vinarsulu dejosesce neamulu omenescu, împiedeca inaintarea, stirpesce spiritulu de familia, scurtéza viéti'a si omôra întieleginti'a. Latirea vinarsului si la pruncii cei mici, la ômenii cei teneri, prevestesce o nemicire de totu a spiritului ageru, pre carele lu are romanulu, si inca si mic'a s'a mosiôra ce-i mai remase.

Sum'a banilorlu aruncati de poporulu romanu pre vinarsu este fôrte mare. Se punemu că bea o familia un'a cu alt'a numai 6 cruceri pe di, ace'a va bea pe anu 22 fl. v. a. Déca vomu socoti noi, câte

familii romane suntu si vomu vedé câti bani se arunca numai intru unu anu cá in focu, ne vomu inspaimenta. Se dîcemu ca suntu numai 2 milióne de familii romane. Acestea voru bea — punendu 6 cr. v. a. de familia — 44 milióne floreni — desî acést'a e o suma fórte mare, tutusi nu acésta este stricatiunea cea mai mare ce o aduce poporului romanu vinarsulu. Déca romanulu nu aru mai folosi vinarsulu, atunci aru fi si cu bani si-aru scapá si de urmarile celea stricatióse ce le aduce elu, cari suntu cu multu mai mari decatu pretiulu lui, adeca bólele ce le casiuna vinarsulu, precum bóle de pieptu, de apa, de aprenderi, de smîntire séu nebunia si altele. . . .

Cene se mai socotésca si pagub'a cea mai mare ce o aduce poporului romanu vinarsulu, — care este cá vinarsulu schimba viét'ia si slabesce poterea romanului. Acést'a este pagub'a cea mai mare ce o aduce poporului nostru vinarsulu, acést'a i-i vá aduce pierire poporului romanu, déca nu se vá lasá de vinarsu. Acést'a e de care trebue se ne dóra anim'a pre fie-care fiu alu natiunei nóstre. —

Desî beutur'a vinarsului se pare a inaintá cu pasi repedi, totusi nu trebue se desperamu ca nu se va lasá romanulu de intrebuintiarea lui; cá-ci déca se vá intrebuintiá inca 280 ani, atunci nu sciu câti romani voru mai fi pre faci'a pamentului.

Ve-amu aretatu pre scurtu pagubele si stricatiunile, ce le aduce vinarsulu, si din tóte acestea ve-ati potutu incredentiá cu totii, catu suntu ele de mari si cá vinarsulu nu ne aduce folosu neci catu e negru sub unghia.

Deci dara, déca suntemu cu totii incredentiati, cá vinarsulu neci unu folosu, nu ne aduce, cí numai pagube de spariatu, atunci ve intrebu: Óre se mai bemu noi vinarsu? Óre nu potemu noi se ne tienemu banii in pung'a nóstra si se nu-i damu unuí'a séu altuí'a din jidani? Óre nu potemu se fimu fora bólele celé multe ce le aduce vinarsulu asupr'a celor'a ce'lu beu? Óre nu voimu noi, cá copíi, urmatorii nostri se fia ómeni intregi, sanetosi si cu mente, éra nu slabi, neputentiosi si hêbêuci? Óre nu voimu noi cá romanulu se ajunga, cá se se póta fali cu numele strabuniloru sei, éra nu se péra, se se sferiésca depre faci'a pamentului?

'Mi-veti raspunde cu totii, cá *da*, tóte acestea le voiti!

Ei bene, le voiti tóte acestea, — dar' ele nu se potu ajunge pre alta cale, decatu numai déca ne vomu lasá de vinarsu.

Veniti dara se ne obligamu (indetoramu) ca nu numai noi nu vomu mai bea vinarsulu, dara vomu si lucrá toti din tóte poterile, cá acésta otrava se-o lase poporulu romanu acelor'a ce-o gatescu, si in modulu acest'a ne vomu scapá si de lipitorile de jidovi, ce incuibandu-se in satu in curendu intregu satulu si-lu indatorescu. *Cu unele schimbari, dein Cuventulu tienutu la Vinerea, de*

Zevedeiu Muresianu.

N'am nemica

N'am nemica 'n marea lume,
Far' unu dulce falnicu nume,
Care-aprinde focu 'n sinu —
Numele: „Romanu“! —

N'am nemic'a pre sub sore,
Far' o limba 'ncantatore,
Care 'nsufla peptulu meu —
Cu resunulu seu! —

N'am nemica pre sub luna,
Far' o animiora juna,

Care arde pentru tine
Scumpa Romanime! —

N'am nemica pre sub stele,
Numai dorulu mundrei mele,
Care-e mandra ca o dina,
Pentruca-e „romana“! —

N'am nemica 'n si-au-mi june,
Numai suveniru strabune —
Si dorintia: se 'nfloresca
Gintea romanésca! . . .

Simeonu Botizanu.

Proverbe populare din Bucovin'a.

Manca cépa
Si be apa,
Si traesce
Boaresce!

De placinta
Gur'a canta,
De verdiare
Si mai tare.

De placinta
Gur'a canta, —
De pogace
Gur'a tace.

Cu rabdarea
Treci si marea,
Dar' cu reulu
Nici parenlu.

La mancare
'N-data sare,

Dar' la lucru
Ca butucu.

Tóta var'a
Cu Vêrvar'a,
Era earn'a
Cu Ilén'a.

Face voia
De nevoia
Si hazu
De necazu.

Celu ce cere
Nu mai piere,
Dar' nici einste
Nu-i mai mere.

Nici nu-mi pasa
De Tanasa,
De Nechit'a
Nici atât'a.

Cand mi-i bine
Toti cu mine,
Cand mi-i reu
Numai eu.

Ce-i alu meu
Câtu de reu
Totu mai bunu
Decâtu streinu.

Unde-i bine
E de mine,
Unde-i reu
Fugu si eu.

Laudate draga gura
Ca altii nu se pré-ndura, —
Ca de nu te-i laudá
Nemic'a nu-i capetá.

Bat'o vin'a seracia
Cum-i ea la omenia,
A traitu cu tat'a bine
Si se tine si de mine.

Ve poftescu la mésa
Cei cu chic'a désa,
Cei cu chic'a rara
De capu si afara.

Bine-i cu bine
Candu ai cu cine,
Dar' candu n'ai cu cine
Vai si-amaru de tine.

Cine n'are norocu, n'are
De cum nasce pâna móre.

Plânge mândr'a si suspina
Dupa brânz'a cu smântâna.

A trecutu érb'a de cósá
Si puicuti'a de frumósá.

Se sfadescu, borborosescu,
Cá canii candu híraescu.

Ci ca malaiulu nu-i coptu
Si infulica câtu optu.

Dragu mi-ai fostu, si dragu se-mi fii,
Dar' la noi mai raru se víi.

Siepte sate n'au ce-'mi face
Déca tacu si le dau pace.

Este-acum'a omu in stare
Dar' nici picu de minte n'are.

Câtu e ceriulu si pamentulu
Pe cuptoriu nu bate ventulu.

Socoteal'a e facuta
Ie-o 'n bratie si-o saruta.

Ce socoti? . . cu cig'a, mig'a,
Cà vei scóte mamalig'a?

Nu dá cinstea cu piciorulu,
Ca la urma-i duce dorulu.

Eu sunt gospodariu de rendu
Cumperu si nici cand nu vendu.

Cum 'ti canta ceter'a
Asié te-'nvati-a jucá.

S. Fl. Marian.

Totu semne de pace. *Persii* au datu nava la asupra tihutului *Bagdad* si prelanga mai multe maceluri au dusu cu sine 40.000 vite. *Mai multi Turci* au fostu prinsu pentru ca lipiu pre parati provocari, ca se se strice pacea cu *Serbi'a* si se se urmeze mai departe lupta cu *Muntenegrulu*. — **Totu numai de Joi pana mai apoi va tiene pacea acest'a!** —

Numele Prenumeranților se va continua in Cartea a pat'a. — *Detorisii se platésca!* —

Luminézá-te si vei fi!

„**Predicatoriulu Sateanului romanu.**“ — Cursulu I. — Anulu 1875. — impreuna cu Foiti'a acelu'a . . . Pretiulu e 3 fl. v. a.

„**Predicatoriulu Sateanului romanu.**“ — Cursulu II. — Anulu 1876. — Pretiulu e 3 fl. v. a.

„**Cartile Sateanului romanu.**“ — Cursulu I. — Anulu 1876 — (lipsescu Cartea I. si a. VI-a). Pretiulu e 1 fl. v. a.

„**Cartile Sateanului romanu.**“ — Cursulu I. — Anulu 1876. — Semestrulu alu II-lea intregu. Pretiulu e 60 cr. v. a.

„**Cununa de doliu pre mormentu**“ seu *Viersari si Ertatiuni la mori*. (Numai catev a esemplarie se mai afla.) Pretiulu e 50 cr. v. a.

„**Tabele istorice sincronistice ale Colonistore romanu**“ fasc. I. — Pretiulu redusu la 50 cr. v. a.

„**Incercari in literatura**“ de *Jonu A. Lapedatu*. Poesie si Prosa. — Pretiulu redusu la 80 cr. v. a.

„**Mesurile metrice**“ seu *Cunoscenti'a noveloru meauri in allaturare cu celea vechi de Teodoru Petrisioru*. (Acestu opsiuru s'au prymitu ca manualu pentru Institutulu regiu corecionalu alu *Transilvaniei*.) Pretiulu redusu la 12 cr. v. a.

„**Epistolaru**“ seu *Carte de invetituru* pentru deprinderea in *correspondentie* si *scrisori atatu private* catu si *politice*. Pretiulu unui esemplariu tramisu pe posta e 70 cr. v. a.

Colindele Craciunului si ale Pasciloru seu *Productiuni cu Cantece la Nascerea si invierea D. n. Iusui Christosu*, — la care s'au adausu si *Colacaritulu si Vorniculu* usitatu la nunti precum si catev a canturi, ce se canta la nunti, — adunate, indreptate si intocmite ast'felu de *Petru Bancila*. Editur'a si tipariulu tipografiei eredei de *Closius*. — Pretiulu unui esemplariu tramisu pe posta e 30 cr. v. a.

Culegere de Istiorie morale. Editur'a si tipariulu tipografiei eredei de *Closius*. — Cuprinde 7 *istiorie morale* cari se potu ceti cu mare folosu deatra ori-cene scie ceti. Pretiulu unui esemplariu tramisu pe posta e 45 cr. v. a.

Instructiune pentru antistii comunitatiloru spre pertractarea si manipularea cauzelor judecatoresti, ce se tienu de competinti'a judecatorieloru satesci. Pretiulu unui esemplariu tramisuu pre posta e 22 cr. v. a.

Proverbele Romaniloru adunate si edate de J. C. Hîntescu. Pretiulu unui esemplariu tramisuu pre posta e 65 cr. v. a.

Patianiele multcercatei Griselde, Istoriôra morala prea interesanta scrisa pentru poporulu romanu. Editoru J. C. Hîntescu. Pretiulu unui esemplariu e 20 cr. — Tramisuu pre posta 22 cr. v. a.

Cantece de Irodi la nascerea Domnului impreunate cu catev'a *Canturi nationale*. Editiunea II. Pretiulu e 22 cr. v. a.

Intemplantile lui Paçala. O istoriôra vesela in 25 capuri, intocmita ast'feluu de S. F. — Editoru J. C. Hîntescu. Pretiulu e 22 cr. v. a.

Carte noua:

Veterinariulu de Casa pentru Cai, Vite cornute, Oi, Capre si Rimatori — cu privire la istori'a naturala, impartirea in rase, descrierea raseloruu cunoscute, otarirea betranetiei, cunoscerea insielatiuniloruu, prasirea animaleloruu domestice, alegerea loruu la prasire, modulu de nutrire si tractarea cu ele. Curarea celoruu mai principale morburuu interne si externe cu medicine de casa si adausa cu o multime de recepte, din cele mai aprobate medicine dela celi mai renumiti Veterinari. Otarirea tempului de garantare, si regulele de politia dictate prin lege, — lucratu pentru poporulu romanu de *Basiliu Cornea* Magistru de Chirurgia, Obstetritia si Veterinariu. —

Titulu destulu de lungu arêta de ajunsu totu cuprinsulu acestei carti acumuu esite de su tipariu in Gher'aa, cu literele tipografiei diecesane, si pentru ace'a noi numai adangemu nemicu decatu observarea ace'a ca o carte scrisa pentru poporu, cum e si acêst'a care ne e in-naainte, ar' fi trebuitu scrisa intr'o limba intelesaa de poporu. — Pretiulu ei este 2 fl. v. a. si se potê casciga dela Tipografi'a diecesana din Gher'aa. —

Tote acestea precum si alte scrieri romane si streine se potuu casciga dela Redactiunea „Cartiloruu Sateanului romanu“.

Post'a Redactiunei.

— **Mai avemu catev'a esemplarie din Cartile esite pana acumuu. Comendati-le la cunoscuti!** —

— **Celi ce n'au primitu vre-o carte se reclameze la posta. De aici se tramitu regulatu la toti.** —